

vezivanja pojedinih entiteta. Autor smatra da će za obnovu primarnih društvenih odnosa osim povoljnih makropolitčkih okolnosti biti potrebno i vrijeme, što otvara vrata opreznom optimizmu.

Rad je prožet empirijskim podacima, koje je autor nastojao osmisliti potkrepljujući ih brojnim razmišljanjima domaćih i stranih sociologa koji se bave ovom problematikom. Tako čitatelj zainteresiran za procese koji se odvijaju u lokalnim, ali i širim zajednicama ima priliku svojoj znatželji udovoljiti čitanjem literature kojom se pri pisanju služio i autor. Godine istraživanja te teme i mnoštvo radova koje je o njoj objavio rezultirali su ovom knjigom koja je zasad najviše što je o toj temi imao reći.

Iako knjiga uglavnom govori o Slavoniji od predratnih do poslijeratnih vremena, uspoređujući njezin istočni i zapadni dio, mnogo je više od toga jer ispituje i čovjekovo ponašanje u relativno mirnim kao i u uzavrelim prilikama, kad podjela na Mi i Oni može postati fatalna za one koji se, gotovo bez ikakva odmaka, poistovjećuju s primarnom grupom. Te su podjele duboke, općeljudske, kako zaključuje.

Shvaćanje lokalnih pitanja kao općeljudskih i otkrivanje univerzalnoga na primjeru lokalnoga možda je put kojim će Babić i dalje koračati. Ako, međutim, i ne krene u tome pravcu, jer se nešto takvo ostvaruje samo ako u ljudima već drijema spremnost za širenje vidokruga, ostat će zapamćen kao znanstvenik koji ne samo da je vrlo dobro ovladao svojim područjem nego i potvrdio da u sociologiji ima i onih istraživača koji kritički analiziraju društvene procese i razmišljaju o preduvjetima otvorenoga, mnogo više demokratskoga i humanistički usmjerenog društva. Mnogi bi rekli da je taj cilj danas neostvariv. Možda i jest, ali sve dok postoje pojedinci koji mu teže, postoji i nada da se mogu ostvariti barem donekle drukčija društva od onih koja smo ovdje upoznali. I tako

bi se moglo shvatiti ovaj rad Dragutina Babića.

Nikola Dugandžija
Zagreb

Sigrid Metz-Göckel, Mirjana Morokvašić,
A. Senganata Münst (eds)

Migration and mobility in an enlarged Europe: A gender perspective

Opladen – Farmington Hills: Barbara
Budrich Publishers, 2008, 304 str.

Knjiga *Migration and mobility in an enlarged Europe: A gender perspective* sastoji se od uvoda i četiri poglavlja. Tekstovi u knjizi izbor su prezentacija s dvije konferencije koje su bile dio međunarodnoga istraživačkog projekta koji se bavio migracijama žena iz Poljske u ruralna područja Njemačke. Na prvoj konferenciji održanoj 2005. raspravljalo se o pitanju nestajanja granica kroz komutirajuću migraciju unutar Europe. Tema druge konferencije bila je »Dokumentirana i nedokumentirana migracija unutar Europe«, gdje se upozorilo na nove migracijske tokove kao što je reemigracija u Poljsku te nove određene zemlje kao što su Irska, Španjolska i Turska.

U uvodu o rodnoj mobilnosti u proširenoj Europi tri autorice (urednice) koje potpisuju knjigu naglašavaju da većinu migranata u Europi čine žene koje rade slabije plaćene poslove u uslužnom sektoru. Problemu se u knjizi pristupa iz različitih perspektiva: sociološke i antropološke studije temeljene su na istraživanjima provedenima u Poljskoj, Turskoj, Njemačkoj, Nizozemskoj, Austriji, Italiji i Slovačkoj i istražuju uklapanje migrantica iz bivših socijalističkih zemalja u specifične kompetitivne sektore postfordovske ekonomije navedenih zemalja. Promjena migracijskog obrasca argumentirana statističkim i povijesnim analiza-

ma te komparativnom analizom politika upozorila je na postojanje transmigracijskih zajednica. Nakon pada Berlinskoga zida 1989. počela je nova faza europskih migracija unutar koje se »migracijski prostor« između Istoka i Zapada te Istoka i Juga pojavljuje kao prostor i odlazaka i dolazaka, kao tranzit, ali i cirkulacija. Ili kao što kaže Mirjana Morokvašić: »(...) jedna od najvažnijih karakteristika nove migracije unutar srednjoistočne Europe nije sloboda ljudi da odu na Zapad nego sloboda ljudi da odu i da se vrate« (cit., str. 10). Za razliku od stalne emigracije u vrijeme Hladnoga rata, odlazak nije trajan i ne isključuje povratak.

U prvome poglavlju, koje se bavi pitanjem međunarodne podjele rada u kontekstu »Nove Europe«, Krystyna Slany napominje da tradicija emigracije žena iz srednjoistočne Europe datira od 18. stoljeća i intenzivira se.

U drugom članku Claudia Finotelli analizira migracijsku politiku koja se nalazi u prostoru između restrikcija i zahtjeva domaćeg tržišta na primjeru Njemačke i Italije. Legalni kanali za zapošljavanje stranih radnika u kućanstvima ograničeni su. Između Njemačke i Italije postoji razlika: u Njemačkoj se razvija cirkularna migracija kao niz privremenih boravaka, a u Italiji postoji razdoblje dugotrajna iregularnog naseljavanja koje s vremenom dobiva mogućnost legalizacije. Rezultat je toga, napominje autorica, da je u Italiji legalizacija jednostavnija nego u Njemačkoj, koja se oslanja na obrazac kružnoga kretanja radne snage. U oba slučaja dolazi do stvaranja transmigrantskih zajednica koje pokušavaju živjeti i raditi mimo granica. U svakom slučaju, takvi migracijski režimi nisu rezultat racionalne imigracijske politike, nego su posljedica političkog stava prema imigraciji nastalog u prošlim vremenima. Prilagodba postojećim potrebama glavni je izazov buduće migracijske politike, zaključuje.

Privatne inicijative umjesto obveza javnoga sektora tema su sljedećeg poglavlja.

Pitanje na koje je Ayşe Akalın istraživanjem pokušala naći odgovor bilo je zašto žene u Turskoj žele zaposliti migrantice. Ponudeni odgovor o njihovoj poslušnosti i jeftinoj dnevnicu bez analize mehanizma koji podupire taj način, autoricu nije zadovoljio. Riječ je, pokazuje istraživanje, o stvaranju pozicije i uvjeta nižeg statusa kroz zapošljavanje mladih žena koje svoj sadašnji i budući status formiraju unutar obiteljskih odnosa moći.

Sljedeće istraživanje provedeno je na uzorku migrantica iz Poljske zaposlenih kao pomoć obiteljima u Njemačkoj. Autoricu Dobrochnu Kałwa zanimalo je jesu li njihova iskustva pomogla reorganizaciji kućanstva obitelji u Poljskoj.

Poglavlje »Migracija kao izvor« sastoji se od četiri članka. David Karjanen istražuje učinke ekonomskog restrukturiranja domaćinstava u postsocijalističkoj Slovačkoj. Mnogi članovi obitelji rade u zapadnoeuropskim zemljama i vraćaju se, ali ne kao tipični sezonski radni migranti, već u mnogo bržem, isprekidanu i nepredvidljivu ritmu. Takvu vrstu migracija autor naziva migracijom *Just-in-Time* te je opisuje kao novi migracijski proces u odnosu na postojeće teorije o cikličnoj transnacionaloj migraciji. Istaknut je prijelaz prema ekonomiji usmjerenoj na uslužne djelatnosti, koja zapošljava žene kao pomoć u obitelji, njegovanju starijih i djece. Norbert Cyrus u svome se članku bavi promjenom stavova ilegalno zaposlenih Poljaka u berlinskim kućanstvima. Usprkos tome što se migrantice trude sebi i svojim obiteljima održati sigurnost i prediktabilnost pod uvjetima dvostruke nesigurnosti, njihova percepcija radnog iskustva postaje integralni aspekt vlastitoga osobnog razvoja i emancipacije, zaključuje autor. Temom socijalnoga kapitala u migracijskom procesu ilegalnih poljskih radnika zaposlenih u obiteljima bavi se A. Senganata Münst. Novi društveni odnosi koji se pojavljuju u procesu traženja posla i smještaja nadoknađuju izostanak institucionalne potpore.

Ograničenje slobodnoga kretanja rada u nizozemsko-njemačkoj graničnoj regiji razmatra Roos Pijpers. U tranzicijskom razdoblju prevladavalo je ilegalno zapošljavanje Poljaka u poljoprivredi. Nakon 1989. najlakši način za izbjegavanje radnih dozvola bio je mobiliziranje ljudi s dvostrukim (njemačkim i poljskim) državljanstvom, dok su migranti Poljaci pronalazili izvaninstitucionalne strategije zapošljavanja, pri čemu su nastajale lokalne prakse koje autor opisuje u istraživanju.

Prvi članak zadnjega poglavlja bavi se »Poljskom na raskrižju«, tj. emigracijom i imigracijom u Poljskoj. Radna migracija prevladava, ali raste broj visokoobrazovanih migranata i studenata migranata, koji su inovativni, otvoreni i spremni na integraciju. Mnogi od njih djeluju kao činitelji promjene u obje zemlje, tvrdi Dorota Prasałowicz. Kod kvalificiranih radnika migranata situacija je nešto drugačija. Profesija većine, kao što su primjerice medicinske sestre, vodoinstalateri ili vozači kamiona, sadržava tradicionalnu podjelu spolnih uloga, poslova na ženske i muške. U takvoj se dvostrukoj tržišnoj ekonomiji inovacija i nove spolne uloge odnose samo na srednju i višu klasu, dok je niža klasa, kojoj pripada većina migranata, vezana uz tradiciju.

Zadnji članak, autoricâ Krystyne Slany i Magdalene Ślusarczyk, analizira pravnu i sociodemografsku situaciju imigranata u Poljskoj. Poljska imigracijska politika, posebno dio koji se odnosi na integraciju imigranata, još je u začetku. Za sada se razvijaju samo institucionalna i administrativna rješenja, u

kojima se vidi jaka prisutnost države u regulaciji imigracije, etničkih i nacionalnih pitanja i problema. Integracijski procesi potpomognuti nevladinim udrugama na vrlo su niskoj razini, dovoljni tek, kažu autorice, da se stranci ne tretiraju više samo kao »egzotični gosti«, kao što je bilo na početku 90-ih. Ipak, neki elementi multikulturalnog modela počeli su se pojavljivati, na primjer prava različitih kulturnih grupa, pa tako i različitih »drugih«, na vlastiti identitet. Poljska je politika prema strancima »europska« i nema obilježja globalne politike definirane UN-ovim dokumentima kao što su prava migranata (što su ljudska prava) i borba s diskriminacijom u tim kategorijama, vidljivom u odnosu na spol i rasu. Ilegalni rad također postaje važan problem u Poljskoj; porast »sivih zona« u strukturi zapošljavanja izravno je povezan s krutim procedurama za dobivanje radnih dozvola, a usto nedostaju podaci za migrantice. Poljska nema središnji ured za borbu protiv diskriminacije, naglašavaju autorice. Dramatična iskustva s emigracijom imaju povratni učinak na razne sektore ekonomije, pa priljev imigranata postaje nužan za učinkovito funkcioniranje, ali, prema njihovu mišljenju, bez aktivne integracijske politike koja imigrantima ne omogućuje samo da rade, nego i da žive, Poljska neće biti atraktivno odredište za njih.

Jelena Zlatković Winter

*Institut za migracije i narodnosti,
Zagreb*